

Jakob Langebechs Fader.

Af SEVERIN CHRISTENSEN, Skjoldborg.

Vor berømte Historieforsker Jakob Langebech var som bekendt Søn af Sognepræsten *Frederik Jakobsen Langebech* til Skjoldborg-Kallerup Menigheder i Thy.

Da Præsten Fr. Langebech i flere Henseender synes at have været en mærkelig Mand, vil jeg i det følgende nedskrive, hvad jeg - særlig på Landsarkivet i Viborg - har fundet om ham. Jeg vil dog først sige, at det, som jeg væsentlig kommer til at drage frem, er Mandens Skyggesider, men det er ingeniende min Hensigt at kaste Smuds på Fr. Langebechs Minde eller nedsætte det gode Indtryk, man får ved at stifte nærmere Bekendtskab med Sønnen Jakob Langebechs udmærkede Forsker- og Skribentvirksomhed.

Slægten Langebech stammer fra Odense, hvor Stamfaderen Jakob Andersen var født kort Tid efter Reformationen. Den 20. Sept. 1584 tog han Magistergraden i Wittenberg og døde som Sognepræst for Kallehave Menighed på Sjælland. Efter Præstegården der tog han Tilnavnet *Langebech*, der siden har været Slægtens Kendingsnavn.

Fr. Langebechs Fader hed *Jakob Langebech*. Han tog først Magistergraden, blev derpå Sognepræst i Kyndby på Sjælland og døde den 4. Marts 1705 som Sognepræst og Stiftsprovst i Ålborg, 67 År gl., efter at have været i Embede i 42 År. Hans Enke, Sophie Winther, overlevede ham i nogle År og måtte forsørge to vanvittige Sønner, Frantz og Anders Langebech.

Den tredje Søn *Frederik Jakobsen Langebech*, var født den 16de Juni 1673, medens Faderen var Præst i Kyndby. Så flyttede Familien til Ålborg, og der blev Fr. Langebech Student fra Latinskolen i Året 1696. Det var Skik, at de theologiske Studenter holdt en Demisprædiken, og ved denne Prøve fik Langebech Karakteren ug. To År senere, den 14de Juli 1698, tog han theologisk Embedseksamen med bedste Karakter, hvad der var temmelig sjældent i de Dage. De fleste Præster havde den Gang 2den eller 3die Karakter eller en endnu dårligere, der fik Betegnelsen mediocriter (mådelig). Trods Langebechs Begavelse som Prædikant og i øvrigt gode Evner synes det, som han også til Tider har lidt af samme Svaghed som Brødrene, thi Wille Høyberg, der omtrent samtidig med Langebech blev Student fra Ålborg, og som siden har optegnet en Del om sine Kammerater, fortæller om ham, at "han vel var en studeret Mand, men derhos noget forrykt i Hovedet".

Den 20de August 1700 blev Langebech ordineret som personel Kapellan hos sin Fader i Ålborg og beklædte dette Embede i syv År. I denne Tid hører vi ikke ret meget om ham. Dog nævnes

han i Biskop Bircherods Dagbog fra den 15de April 1703, da en tysk Skoleholder i Ålborg, Nicolaj Beienberg, klager til Biskoppen over, at Fr. Langebech "havde stiklet på ham, da han (Langebech) takkede for Offer": Nu lod Biskoppen Langebech kalde for sig og "gav ham (at) forstå sin Mishag over de Ord, med hvilke han fra Prædikestolen havde givet Nicolaj Beienberg (vel uden at nævne ham) en usømmelig Gløse og Stød. Tilmed ses ikke, at Menigheden er Sognepræstens Huskapellan noget Offer pligtig, videre end hvad den af egen Høflighed vil give. Hvorfor Biskoppen beføl ham at holde inde med slikt, såfremt han vilde undgå Fortræd". Den samme gode Biskop var for øvrigt ikke til at spøge med, thi engang, da han holdt Visitats i Hvidbjerg, var der nogle Soldater, som ikke gik i Kirke, hvorfor de efter Biskoppens Forlangende fik sig en ordentlig Ridetur på Træhesten.

At Langebech blandede slige Udtalelser ind i sin Prædiken, vil ikke forundre os så meget, når vi senere hører, hvad han kunde tillade sig på dette Område.

1707 blev Langebech kaldet til Sognepræst i Skjoldborg og Kallerup i Thy, og dette Embede beholdt han indtil sin Død. Han var først gift med Else Dideriksdatter Schytte af Tødse, født 1684, Datter af Sognepræsten der. Med hende havde Langebech 3 Sønner og 2 Døtre, hvoraf Historikeren Jakob Langebech var født 1710. I Kirkebogen, hvor Børnenes Navne og Fødselsdag er indført, har Fr. Langebech givet os en Prøve på sine Evner som Versmager, idet han har vedføjnet et Rim ved hvert Barns Navn. Det bedste af disse Vers er digtet til en Datter og lyder således: "Gud være hendes Ro både i Liv og Død. Lad hende Nåde få, så har hun ingen Nød!" En Søn, Johannes Langebech, der var født 1716, har følgende Vedtegnings: "Gud lad hannem efter St. Hanses Eksempel vokse og blive streng i Ånden". Den 24. September 1719 fødte Langebechs Hustru en Datter, som ved Dåben den 2den Oktober fik Navnet Elisabeth. Det må have været en særdeles vanskelig Fødsel, thi Langebech skriver ved denne Lejlighed: "Med megen Smerte og pine, min Moder fødte mig, men dog Gud hende hjalp, da han forbarmed sig." Skjoldborg Sogns gamle Kirkebog er afbrudt fra 1704 til 1712, hvorfor der ikke findes noget Vers bevaret fra Jakob Langebechs Fødsel 1710. Endelig nævnes en Søn, Peder Langebech, der var født 1715 og døde i Skjoldborg 1743 under den store Epidem, som den Gang hjemsøgte Egnen.

Langebechs første Hustru, Else Dideriksdatter Schytte, døde den 23. September 1726, kun 42 År gl. Året efter giftede han sig igen med Sabine Marie Stolzig, der var Datter af Chr. Daniel v. Stolzig til Mølgård i Havbro Sogn og Hustru Antonette Sibylle Elisabeth Lischte. Sabine Marie var Enke, da Langebech giftede sig med hende. Hun havde været

gift med ærværdig, meget hæderlig og vellærde Mand Hr. Vincents Rønnebech, Sognepræst til Års og Havbro Menigheder. Efter at Rønnebech var død 1716, sad hun Enke til 1727 og boede i denne Tid hos sin Farboder i V. Hornum Præstegård. Da Langebech var død, giftede hun sig tredje Gang med Ole Gundersen Kamp, der var Præst i Skjoldborg fra 1728 til 1750. Også ham overlevede hun i mange År og døde i Sønderhå den 12te September 1766.

Det er et bevæget Liv, denne Kvinde har ført. Født i et ulykkeligt Hjem, hvor hendes Moder var tvungen i Ægteskab med Faderen, giftede hun sig i en meget ung Alder med den forholdsvis gamle Præst i Års. Kort Tid efter fødte hun en Søn, der døde tre Måneder gammel, og hendes tredje Ægteskab kan heller ikke have bragt hende synderlig Lykke, thi Manden (Præsten Kamp) var drikkældig og besad en sand Stentorstemme, så han var frygtet af sine Omgivelser.

Fr. Langebechs Håndskrift var sjusket og meget utydelig, så Kirkebogen fra hans Tid er vanskelig at læse. Desuden manglede han Ordenssans. Skriften står på Kryds og tværs og hældede i alle Retninger. Det vidner om, at han har været en ilter og i høj Grad stridbar Natur. Han havde svært ved at holde Fred med sine Embedsbrødre, og når han blev fornærmet, valgte han heller ikke sine Udtryk med Skønsomhed, hvilket følgende Uddrag af den gejstlige Justitsprotokol vidner om.

Den 19. April 1720 stævnedes han Præsten i Sennels, Hr. Søren Madsen Høiberg, for ”grove ubekvemme Ord, og, som han formener, for ærerørige Ord og incivile (uhøflige, usædelige) Gebærder, som ingen Præstemand anstår, der praktiserer Ethicam og efterlever Theologien.” Formeldte tildrog sig i Hr. Anders Hardings Dagligstue i Sjørring Præstegård, hvor d’Hr. Høiberg og Langebech var nærværende i Anledning af Kirkereskabernes Revision, Approbation og Underskrift. Endvidere beklagede Hr. Langebech sig over, at Hr. Høibergs Fremfærd voldte ham så stor Uro, at han ikke kunde nyde hverken Husfred eller Embede. Sagen blev imidlertid hævet for begge Parters Vedkommende, da man ikke fandt Anledning til at tillægge den videre Betydning.

Ved samme Lejlighed eller umiddelbart efter, at forannævnte Sag var afsluttet, melder Justitsprotokollen om en ny Sag, men denne Gang blev Brodden vendt mod Hr. Langebech selv. Det var Provsten i Sjørring, Hr. Anders Harding, der anklagede Fr. Langebech for den gejstlige Ret. Under et Besøg i Thisted hos Madame Karen Thomasdatter havde Fr. Langebech i gode Mænds og Kvinders Påhør skældt Provsten ud for en Grobian, en Nar, en Kjeltring og en Hund o.s.v. Langebech havde nemlig en Tid i Forvejen givet Møde på Landemodet i Ålborg, og til denne Tur havde Provsten lovet at låne ham Heste og Vogn.

Dette Løfte havde Provsten ikke overholdt. Turen havde kostet Fr. Langebech hele 8 Rdl. Derover var han bleven højlig forbitret og gav sin Vrede Luft i foranstående alt andet end velvalgte Udtryk. Der blev ført en Mængde Vidner i Sagen, men da Rektor Lyngbye fra Thisted Latinskole vidnede, at han kun anså Fr. Langebechs Udtalelser for Kællingsladder og Grillen eller kun rene Fantasier, blev Sagen hævet. ”De absintibus et mortuis nil nisi bonum”, d.v.s.: de fraværende og de døde skal man kun tale godt om, påstår et af Vidnerne i Sagen. Således burde Langebech have båret sig ad over for Provsten, men når Langebech havde båret sig anderledes ad, var de faldne Udtalelser kun Udtryk for Hidsighed og Utilregnelighed, hvorfor Sagen burde falde til Jorden. Og således blev det. Man anså Langebech for gal eller forrykt i Hovedet, hvorfor ingen brød sig videre om, hvad han sagde.

De sidste År, Langebech levede, havde han en stor Strid med Præsten Søren Ammitsbøll i Flade på Mors. Sagen blev i Året 1725 bragt for en Provsteret og fylder mange Blade i den gejstlige Retsprotokol fra denne Tid, men Udbyttet af de mange Sider er kun magert. Meget Udenomssnak og lange Omsvøb var også brugelig i de Dage, når Retten skulde have sin Gænge. En Mængde Vidner indkaldtes: Nabopræster og deres Fruer, Sogndegnen i Skjoldborg og næsten alle Beboerne i Skjoldborg-Kallerup.

Fr. Langebech havde nemlig forfattet et Skandskrift om Søren Ammitsbøll, og nu rejste hin fra den ene Præstegård til den anden og læste Skandskriftet op. Hvad Skriftet indeholdt, og hvor megen Sandhed der fandtes i det, beretter Sagen ikke noget om, men Langebech blev dømt for sin upassende Handlemåde over for Præsten i Flade, og ved Vidneafhøringen under Sagens Gang fremkom mange mærkelige Vidnesbyrd om Fr. Langebech. Ja, der blev endogså klaget over hans Embedsførelse som Præst i Skjoldborg og Kallerup.

Provsterettens Protokol denne Sag vedrørende begynder således: ”Jens Langballe, Provst over Hundborg Herred og Sognepræst for Sjørring-Thorsted, gør vitterligt, at for mig har andraget ærværdig Hr. Søren Ammitsbøll, Sognepræst til Flade og Dråby Sogne i Mors, hvorledes han højlig skal beføjes til i Vidners og Attesters Påhør at lade indstævne ærværdig Hr. Fr. Langebech angående en Del nærgående Expressioner, Hr. Langebech både i Ord og Skrifter skal her og der i Landet og uden hans eget Hus og Sogn haft og brugt om bemeldte Hr. Ammitsbøll, da dog Hr. Fr. Langebech formedelst adskillig ham forment uanstændig Uorden både i og uden hans Embede skal have mere end nok udi hans egen Del og Fejl og derfor burde lade andre ufornermede.”

Af de mange Vidner, som blev afhørt i Sagen, nævnes her Snedsted Præst og Herremanden fra Todbøl, af hvilke den sidstes Vidnesbyrd var skriftligt og formede sig som et ret alvorligt Angreb på Fr. Langebechs Virksomhed som Sognepræst i Kallerup.

Snedsted Præst vidner: ”Fr. Langebech sagde i mit Hus: Har I hørt det Skondskrift, der er gjort om en ugudelig Præst i Mors, Hr. Søren Ammitsbøll i Flade? hvortil jeg svarede nej. Da tog Fr. Langebech et Ark skrevet Papir af sin Lomme, læste det op og sagde: Dette er Skondskriften! Og var samme meget plump, skammelig og grov. Da sagde jeg: Hold op, det er skammeligt, jeg gider ej høre derpå! så stak han det i sin Lomme og fik det ikke alt udlæst, thi jeg sagde: Tag eder i Vare, der er stor Fare hos sligt!”

Foruden denne Klage fremkom der under Vidneafhøringen adskillige Klager over Fr. Langebechs præstelige Virksomhed. Man klagede over, at han kun sjældent holdt Fuldmesse, og at han i sine Prædikener fremkom med Udtalelser, som skurrede slemt i Menighedens Øren. Han havde sagt i en Prædiken i Kallerup Kirke: ”Havde Herren ikke været med os, må jeg nok sige, der et Par Heste løb med mig så langt som Kallerup Kirke, der er 40 Alen lang. Havde Herren ikke været med os denne Tid, må jeg nok sige, den Tid jeg var til Skibs med en fuld Skipper.” Hvad der egentlig var så kriminelt ved disse Udtalelser, er ikke så let at forstå. Det er jo kun nogle ret plumpe Billeder og Talemåder, som Præsten opvarter Menigheden med, men den Slags Prædiken passede sikkert ikke på Langebechs Tid, da den stive ortodokse Teologi var i Færd med at afløses af den fra Tyskland indtrængende Pietisme. Hvis Langebech ikke har haft en Skrue løs, har han sikkert været en Mand, der ikke følte sig bunden eller knuget af Formerne. Der har været noget frit og selvstændigt for ikke at sige revolutionært i hans Forkyndelse, og den Slags tåles i Reglen ikke. Det er altid svært at være Banebryder for ny Skikke og ny Tanker. Samme Dag, som Langebech talte om den fulde Skipper, gik han ud af Kirken straks efter, at han var kommen ned af Prædikestolen og messede hverken Bønnen eller Velsignelsen for Altret. ”Jeg vil ikke bede for den kongelige Residentsstad, men for mit Fødeland Sjælland”, sagde han engang i en Prædiken, en Udtalelse, der i Enevældens Dage sikkert måtte skurre i Magthavernes Øren. En anden Gang kaldte han alle dem, som sagde det ”hellige” Evangelium, for Narre.

Herremanden i Todbøl, Oberstløjtnant Erich Zacharias v. Kahlen, indsendte til Provsteretten følgende ret mærkelige Vidnesbyrd: ”Som jeg til at aflægge mit Vidne i denne Sag er indkaldet og personlig ej kan møde, er dette min sandfærdige Attest, at jeg aldrig af nogen Præst har set eller hørt så uskikkelige slemme, uartige og forargerlige Ord

og Gebærder, som af Hr. Langebech både for Altret og på Prædikestolen i Kirken, nemlig med Stampen og Banken, Springen og Fløjten, Kneppen og Klappen med Hænderne som adskillig andet er en Præst uanstændig og forargerlig Adfærd, ja han har tit og ofte på Prædikestolen talt om Kisselinker, Harekillinger, Hundsfotter, Lorte, omendskønt sligt ikke hørte Teksten til; ikke heller holder han nogen vis Kirketid, eftersom han advarer til Prædiken, så man endogså i den kolde Vintertid har måttet bie over Tiden 2, 3 mod 4 Timer, førend han kommer til Kirken, endskønt ikke tros, han har haft nogen lovlig Forfald, og han har nogle Gange biet så længe, at man for Alderdoms og Svagheds Skyld har været nødt til at rejse hjem fra Kirken igen og ikke høre Prædiken, så at denne Menighed er med Præst så slet forsynet, som nogen kan være.

Alt dette så i Sandhed så at være testerer jeg så sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Todbøl, d. 30. Maj 1725.

Erich Zacharias v. Kahlen.

Et lignende skriftligt Vidnesbyrd fremkom samtidig fra v. Kahlens Hustru og hans Datter.

At dette Vidnesbyrd har været Langebech ubehageligt, fremgår tydeligt af, at han i sin Prædiken rettede et Angreb på Herremanden og skosede efter ham. ”Hvo du er, så tag dig i Vare for ham i den lange sorte Kjortel, om den er af Dammask”, og idet Præsten sagde dette, rømmede han sig og pegede sønder på mod Vinduet. (Herregården Todbøl lå lidt sydvest for Kallerup Kirke). Og med Henblik på den foreliggende Sag, der jo som allerede nævnt gik Præsten imod, udtalte han træffende i en Prædiken, at ”Kristus døde ikke med en Stævning i Hånden!”

Langebech blev imidlertid dømt til at sagsøges, men han beholdt dog sit Embede indtil sin Død, der indtraf d. 2. December 1727. Han blev kun 53 År gl. Måske er han død af en Farsot, thi Eftermanden, Niels Peder Sørensen Bering, døde kort Tid efter sin Ankomst til Skjoldborg, og Dødeligheden var stor dette År.

Mere har jeg ikke kunnet få ud af de gamle Aktstykker. I det forløbne 200 År er det meste af det, som Fr. Langebech har sagt og øvet, glemmt og udslettet. Så meget er dog sikkert, at Langebech levede længe nok til, at hans bitreste Uven, Herremanden fra Todbøl, blev lagt til Hvile ved Siden af Alteret i Skjoldborg Kirke, og at v. Kahlens Enke gik fra Gården af Armod. Mellem Herremanden og Præsten blev der ikke sluttet noget Forlig, thi Herremanden blev begravet uden kirkelige Ceremonier.¹) Så stor en Magt havde Præsterne i de Dage. End ikke i Døden har Præsten kunnet tilgive sin Uven.

---

¹ Se Årbog 1908, pag. 53.